

Милица С. Божић Синчук^{1*}

Институт за српски језик САНУ, Београд^{2**}

<https://orcid.org/0000-0001-9662-1968>

АНТРОПОЛОШКА ЛЕКСИКА У ЗБИРЦИ ПРИЧА ТОЈ ТИ ВИКАМ^{3***}

У истраживању ћемо се бавити антрополошком лексиком у призренско-јужноморавском дијалекату призренско-тимочке дијалекатске области. У раду се посматра новије стање, будући да је материјал за испитивање ексцерпиран из збирке прича на дијалекту *Тој ти викам* (2022). Циљ рада је да се утврди присуство лексике којом се квалификује човек и да се представи структура посматраног лексикона. Истраживање једног лексичког сегмента дијалекатског текста има за циљ да покаже део слике света коју млади говорници имају.

Кључне речи: дијалекатска књижевност, антрополошка лексика, компоненцијална анализа, *Тој ти викам*, српски језик, призренско-тимочка дијалекатска област, призренско-јужноморавски дијалекат.

Уводна разматрања

1. Антрополошка лексика⁴ подразумева лексичке јединице којима се описује, именује, детерминише човек по својим телесним или духовним особинама, стањима, по сродству, родбинским и брачним односима, али и друштвеним везама, по свом занимању и сл. (v. BOGDANOVIĆ 2008: 71; CVIJOVIĆ-MARINKOVIĆ 2011: 230). Испитивања антрополошке лексике у дијалекту у србистичкој литератури показују да постоји интересовање за овај нарочити лексички слој.⁵

1 milica.sincuk@isj.sanu.ac.rs

2 Писање овог рада финансирао је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451-03-66/2024-03/200174, који је потписан са Институтом за српски језик САНУ.

3 Рад је представљен на конференцији *Језик, књижевност, интерсекционалност* 2024., одржаној на Филозофском факултету Универзитета у Нишу (под насловом *Антрополошка лексика у књизи дијалекатске књижевности Тој ти викам*).

4 У литератури налазимо и термин *антропографска лексика*. Овај термин се у студијама о лексички за именовање човека објашњава на следећи начин: „Будући да су ово речи којима се описује човек, али не само по унутрашњим својствима, или по телесним обележјима, већ и спољашњим околностима (сродство, занимање), нисмо могли искористити термин антрополошки, већ смо узели 'антропографски', са значењем 'онај што описује човека.'” (BOGDANOVIĆ 2016: 5; v. i SAVIĆ-GRUJIĆ 2017).

5 Спроведено истраживање базира се на релевантној научној литератури која се бави испитивањем лексичких јединица у вези са човеком. На материјалу стандарднојезичког идиома, између осталих, заснована су истраживања Р. Драгићевић (2001), Г. Штасни (2011). Међу радовима којима се анализира лексика којом се детерминише и описује човек у призренско-тимочкој дијалекатској области, најкориснији су нам били: а) лексикографски уређена збирка народних речи о човеку Н. Богдановића (2016); монографија о антропографској лексичкој сврљашког краја А. Савић-Грујић (2017); затим и монографија Тање Милосављевић о дијалекатској језичкој слици света у српском призренском го-

У овом раду истраживањем антрополошке лексике можемо добити увид у слику света коју формирају млади говорници.⁶ Будући да се лексика посматра у писаној речи, претпоставља се утицај тема на одабир лексике. Заступљени мотиви у збирци прича *Тој ти викам* (даље у тексту TTV) су свадба (обичаји везани за просидбу, удају/женидбу), одлазак у рат, неузвраћена љубав. Представљен је идиличан, патријархалан свет у којем људи много раде, поштују обичаје, изнад свега уважавају старије, а родитељима је животни задатак и циљ да подмладак живи срећно и радно и да им се то омогући. Дијалекат у говору младих везан је за традиционално, патријархално жељено и позитивно стање, како треба да буде, он чува старе породичне вредности, православну веру и љубав према родној земљи: *Цркве, сјоменици, ложа, љиваде, ђоља, вино, ракија, људи вредни, домаћини, жене радобитне, све знав да израдобитав и ђо куће и ђо ђоља, дећинџа ђамејина, све знав и ђо шкоље и ђо сокаце* (27); *Тој је дио живојџ, а све како да деше њекња* (24); *Љубав данаске неје како сџаровремска радобџа, ђој си је ђрошло време* (38); *Од џај дџн живеље ка срећна фамилија у длајосџање и сџс веру у Боја – ђој ђи и сачувало и очувало* (43); *Овде ђи је домовина. Корени су ђи овде. Ал џџџо да ђи ђравим, ја ђи викам, ђе се врајџив сви кџд осџарив* (94). Постоји и свест о важности чувања народног говора као делу српског националног идентитета: *Иако није у складу са ђраматџичким ђравилима књижевној језика, он је за мене најлејџи и корисџим ђа с ђоносом, као и друјџи жиџељџи Жује* (74). *Он разумеја колко је дијџан домаћи ђовор. Он је од џџд чувар од дијалекаџџ* (97).

Истраживања овог типа лексике у српским дијалектима, према доступној литератури, показала су да у језику има више речи за ознаку негативних, неприхватљивих својстава човековог бића него позитивних (BOGDANOVIĆ 2016: 6; MILOSAVLJEVIĆ 2017b: 537; SAVIĆ-GRUJIĆ 2017: 283),⁷ као и то да је таквих назива више за жене него за мушкарце (MILOSAVLJEVIĆ 2017b: 538). У овом раду испитаћемо важност рода за различита именовања, јер неке лексеме подразумевају само мушкарца или се пак односе само на жену. Пошто су аутори млади говорници, очекивана је и новија, модерна лексика, односно могуће су лексичке иновације. Будући да се анализира лексика у писаном извору, за тумачење ће бити важан контекст.

2. Као репрезентативан извор за ексцерпцију грађе изабрали смо збирку на грађених радова, укупно 26, са литерарног конкурса за децу школског узраста објављену под насловом *Тој ти викам*. Радове су писали млади говорници савременог

вору (2017); б) научни радови: о лексемама са значењем заова (SAVIĆ-GRUJIĆ 2022), о пејоративима за женска лица у јабланичком говору (ŽUGIĆ 2009), о суфиксу -че (ŽUGIĆ 2012; MILOSAVLJEVIĆ 2017a); о називима занатлија (SAVIĆ 2020). Антрополошком лексиком у речницима у другом дијалекатском типу (дијалекти на простору Црне Горе: *Речник ђовора Зајарача, Лексика Васојевића*) бавили су се Н. Богдановић (2008) и Д. Цвијовић и И. Маринковић (2011). На трагу досадашњих истраживања о антропографској лексици настала је и недавно одбрањена дисертација Јоване Шћеповић *Ексџресивна лексика у ђовору Драјачева са околином – линџвокулџуролошки ђрисџуј* (2024).

6 У литератури налазимо истраживања о слици света која се успоставља на основу ставова целе говорне заједнице (v. CVIJOVIĆ-MARINKOVIĆ 2011: 231; SAVIĆ-GRUJIĆ 2017: 15). Говором врањске деце предшколског и школског узраста бави се Драгана Станковић (2018).

7 „То нам се указивало као реалност да човек треба више да пази да му се не дешава лоше, да не буде лош (или од средине неприхватљив!) и да се пази од оног другог који је лош (спреман на зло, на чин који може по другом бити штетан). Постојање појмова за прихватљиво и неприхватљиво у људима и у вези с људима улази у вредносни систем једне социјалне заједнице која на усменој традицији васпитава подмладак и уређује међусобне односе јединки” (BOGDANOVIĆ 2016: 6).

призренско-тимочког дијалекатског подручја, ученици основних и средњих школа са Косова и Метохије, и из Враћа (v. TTV: 9). Значај оваквог подухвата јесте очување завичајног говора, како то у својој рецензији истиче Слободан Реметић: „Радови овога типа су у служби оданости завичају, чувања завичајног, а тиме и језичког и свеукупног националног идентитета” (TTV: 123). Језик радова већином припада призренско-тимочној дијалекатској области и то призренско-јужноморавском дијалекту, а у примерима употребе издвојене грађе читавају се бројне фонетске карактеристике тог говорног подручја попут: полугласника *ь*, африкате *s*, умекшавања *л > љ*, на месту *в* после самогласника налази се кратко *џ* и сл. Такође, у врло малој мери коришћен је и стандардни језик (у две приче).

У антрополошку лексiku, према морфолошком критеријуму, убрајају се именице и придеви. Међутим, због обима истраживања за ову прилику су издвојене само именице: укупно 143, а од тога мушког рода 70, женског 66 и средњег 7.

3. Будући да је у питању лингвистички приступ грађи, ексцерпирани лексичке јединице биће испитиване компоненцијалном анализом на основу дефиниција из *Речника* у самој књизи, затим прикупљањем системских података из (дијалекатских) речника, при чему су контролни извори *Анџројојографски речник југоисточне Србије* (BOGDANOVIĆ 2016) и *Речник српскохрватској књижевној и народној језика САНУ* (даље у тексту R. SANU). У питању је метод који се примењује за испитивање овог типа лексике, што је случај у досадашњим истраживањима посматраног питања (v. CVIJOVIĆ-MARINKOVIĆ 2011: 231; ŠTASNI 2011: 167; SAVIĆ-GRUJIĆ 2017: 22). Значења су дата према дефиницијама из речника, а у неким случајевима и на основу контекста употребе у књижевном тексту, разложена на семантичко језгро, тзв. семантичке идентификаторе (људско биће, човек, мушко/женско, дете, младо/старо, сродник/потомак) и семантичку периферију (друге семе), па се на основу ових чинилаца вршила подела на тематске групе.⁸ Пошто су у питању именице, у анализи ће бити истакнуто њихово граматичко обележје, род (успостављен према речницима). Формула по којој су испитиване лексеме јесте следећа: именица – род именице – семантичко језгро – семантичка периферија – пример употребе у књижевном тексту.

Тематске групе

2. Грађу ћемо представити кроз тематске групе, скуповима речи којима се људско биће описује, детерминише према неким карактеристикама. Основне групе представљене су у графikonу.

⁸ Детаљније о компоненцијалној анализи као методу пручавања лексичког значења погледати у литератури (v. DRAGIĆEVIĆ 2010: 65–79).

Графички приказ 1. Тематске групе антрополошке лексике у Тој ии викам (2022)

Учили смо следеће тематске групе, полазећи од најочигледнијег у посматрању човека, од телесне сфере (*гадељ*, *бецко* итд.); затим, у духовној сфери су називи за човекове карактерне особине, стања и сл. (*чурук*, *џанадеџи*, *џарасџур* и др.); породична сфера и родбински односи (*својшџина*, *браџанџиџи*, *снашеџина*, *сваџа*, *шукунунучеки*, *ујко* итд.), друштвена сфера (однос појединца према друштву, називи занимања). Показаћемо на који начин се ове тематске групе даље семантички диференцирају.

2.1. Телесна сфера. У овој групи налазе се именице са значењем: 'људско биће + (негативна) телесна особина'. Укупно их је пет, при чему се три назива одnose на жену, а два на мушкарца. Оваквим именицама упућује се на неку физичку карактеристику, неправилну појаву уочљивог дела тела. На основу семантичких компоненти, издвојена су три подтипа: а) Сема изгледа 'неуредна коса' (v. SAVIĆ-GRUJIĆ 2017: 51) доминантна је у примерима: *буђавица* 'жена неуредне, разбарушене косе' (BOGDANOVIĆ 2016: 42)⁹ и *оскуданица*¹⁰ 'чупавица'. б) *Бецко* је бледа особа чија је доминантна сема 'блед тен' (v. SAVIĆ-GRUJIĆ 2017: 58). в) *Гадељ*, 'ружан момак' (TTV: 114) и *џрдница*, 'веома ружна жена' (R. SANU 3: 597, 599), имају доминантну сему 'ружна особа'.

У односу на истраживања антрополошке лексике у призренско-тимочким говорима (v. BOGDANOVIĆ 2016: 6; MILOSAVLJEVIĆ 2017b: 537; SAVIĆ-GRUJIĆ 2017: 283), у којима је много заступљенија лексика са негативним и пејоративним именовањем човека, у нашој грађи је у питању сразмерно мали број тих лексема,

⁹ У *Анџроџоџрафском речнику јуџоџистџичне Срџије* налазимо само фонетски лик *буџавица* (BOGDANOVIĆ 2016: 42), а у Р. САНУ (2: 320) *буђавица* 'која је буђава', односно 'који има буђ на глави, разбарушен'.

¹⁰ Нема облика *оскуданица* у речницима (BOGDANOVIĆ 2016; R. SANU 18), али налазимо *оскобуља* 'чупавица' (BOGDANOVIĆ 2016: 150); и *оскуџина* 'аљкава, неуредна жена' (R. SANU 18: 347).

које се углавном јављају само по једном у тексту, што упућује на то да аутори (деца) пазе и селекују увредљиве и погрдне називе, очигледно их сматрајући сувишним и непримереним. У посматраним текстовима оваква лексика је експресивна, сликовито преноси жив говор, а неретко има хумористични ефекат (нпр. *буђавицо блесава, оскубаницо* у низу разних других назива у комичном опису свађе двеју жена).

Табела 1. Телесна сфера људско биће + (негативна) телесна особина

ИМЕНИЦА	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА	ПРИМЕР УПОТРЕБЕ
бецко	м	мушко +	бледолик+	<i>А овај мој бецко не брине своју децу да гледа док је помлад (26).</i>
габељ	м	мушко (младо) +	ружан +	<i>Мислим се у себе, море само да неје неки габељ (18).</i>
буђавица	ж	женско +	буђава + неуредна коса + разбарушена коса	<i>Па тој ти викам, буђавицо блесава! Овај сагаиња деца ништа не разуму (105).</i>
грдница	ж	женско +	веома ружна	<i>Затој сам сад грдница, несам ни за себе, а децу несам ги видела од њекња, фатили свакој по своју работу (15).</i>
оскубаница	ж	женско +	чупавица	<i>Док почесмо, она на мене сваишта, ја на њума сваишта: магарицо, кукубавке, пачавро, оскубаницо! (64).</i>

2.2. Духовна сфера. Забележили смо именице са значењем 'човек/особа + (негативна) карактерна особина' или 'стање'. На основу семантичких компоненти издваја се пет подтипова тематских група којима се исказује негативна особина:

а) карактер особе – *враи* 'бистра, живахна и лукава особа' (BOGDANOVIĆ 2016: 46), *цанадеи* 'набуцит, мрзовољан човек, намћор' (TTV: 120; BOGDANOVIĆ 2016: 221); *илувакућка, кукубавка* фиг. 'особа која кукумавчи, злослутна особа' (R. SANU 10: 792), *нарцис* 'човек који се диви властитој лепоти, самодопадљив човек' (R. SANU 14: 380);

б) морал – *йарасйур* 'особа која је морално и материјално пропала' (TTV: 117), *чурок* 'фиг. особа тешке нарави; особа без стида (образа)' (TTV: 120), *шереи* 'лукав, превејан, препреден човек, препредењак' (R. MS 6: 944); *самовила* 'жена лошег понашања' (BOGDANOVIĆ 2016: 179);

в) интелигенција – *будала* 'онај који не уме правилно да расуђује, који је неразборит, глуп' (R. SANU 2: 246) и изведенице *будалија, будалиња*;

г) стање – *кукавац* 'онај кога је снашла каква беда, несрећа, невоља, онај који је у тешком положају, стању, који изазива сажаљење' (R. SANU 10: 777); *йруда* 'фиг. несрећна, јадна жена' (TTV: 115), *сиройица* 'несретница, јадница' (RSJ 2007: 1224);

д) манифестација воље¹¹ – *йијаница* 'онај ко често и много пије' (BOGDANOVIĆ 2016: 156).

Као и у случају са негативним телесним особинама, важно је напоменути да се лексеме за означавање негативних духовних карактеристика јављају углавном

¹¹ Именовање човека по неким манифестацијама воље, како то дефинише Н. Богдановић (2008: 74).

само по једном (са изузетком речи *враї* и *кукавац*), и у контексту, на стилском плану имају хумористични или ироничан ефекат. Дакле, аутори текстова не користе лексику за означавање негативних карактерних особина за дискриминацију, већ за сликовито и шаљиво представљање поетског света и људи које описују.

Нешто је већи број назива који се односе на жене (9), него на мушкарце (8), али је разлика врло мала.¹² Компоненцијалну анализу лексема и примере употребе представљамо у табелама (2 и 3).

Табела 2. Духовна сфера 'човек, особа + нејативна особина, стање'

ИМЕНИЦА	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА	ПРИМЕР УПОТРЕБЕ
будала	ж	човек+	не уме правилно да расуђује + неразборит + глуп	<i>Добро ми викаше онај стара будала!</i> (48).
враг	м	особа +	бистра + живахна + лукава	<i>Деда беше враг, на ум му беше само да Живко узне његову ћерку, за остало га неје бригало</i> (46).
кукавац	м	човек +	онај кога је снашла каква беда, несрећа, невоља + онај који је у тешком положају, стању + који изазива сажаљење	<i>И од тџд се кукавац пореметија, све мисли ће га нађо, ће га утепо</i> (77).
параспур	м	особа + човек +	морално + материјално пропала	<i>Ал, не лежи врагу, њина деца све параспур, лопови и ајдуци, а Живкова деца сви домаћини и домаћице</i> (47).
чурук	м	особа+	тешка нарав + без стида (образа)	<i>Сокаци тесни, на голем дувар један измрзнаја цивџан свери се на човеци што кршив ноге по путиишта, а по неки пут се и зададе облак да пустосује џанабети и чуруци</i> (110).
џанабет	м	човек+	набусит + мрзовољан + намћор	в. пр. под чурук
шерет	м	човек +	лукав + превејан + препреден	<i>Нека иде, ал само право да гледа и сас памет да се врне, да не гу превари неки шерет</i> (17).

Табела 3. Духовна сфера 'женско + негативна особина, стање'

ИМЕНИЦА	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА	ПРИМЕР УПОТРЕБЕ
кукавица	ж(/м)	особа (женска) +	она коју је снашла нека несрећа + она која пати + која је ожалостњена + која изазива жаљење, несрећница, јадница, невољница	<i>А, мори грдо грдна, викам у себе, ако ме фићури ники, што ће правим, кукавицо црна?</i> (18).
магарица	ж	жена+	фиг. и погр. назив за жену	<i>Док почесмо, она на мене сваишта, ја на њума сваишта: магарицо, кукубавке, пачавро, оскубаницо!</i> (64).
пачавра	ж	жена +	неуредна + несрећена + неморална	в. пр. под магарица

¹² Из контекста уочавамо да се *параспур* односи на збирну именицу деца.

самовила	ж	женско +	жена лошег понашања	Виле, каланџурке, <u>самовиле</u> и разне друге страоте долазиле ноћу и претравуале људе (83). ¹
сиротица	ж	жена +	несретница + јадница	Леле, <u>сиротицо</u> , много ми је ћећ за њојнога сина! (51).

2.2.1. Забележене су само две лексеме са позитивном особином и односе се на мушкарца: *шаљивџија* у значењу 'шаљива особа, особа која воли да се шали' (RSJ 2007: 1529);¹³ *јунак* 'смео, храбар, одважан, неустрашив човек, онај који се истиче смелошћу, храброшћу, неустрашивошћу (обично у рату, борби)' (R. SANU 8: 794).

Табела 4. Називи за човека 'човек + позитивна особина'

ИМЕНИЦА	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА	ПРИМЕР УПОТРЕБЕ
шаљивџија	м (ж)	особа +	шаљива	<i>Шаљивџија</i> је деда, стално некоје занимљиве приче има (92).
јунак	м	човек +	храбар + одважан + неустрашив	Он бија најголем <i>јунак</i> и ништа не могло да га заустави осим кџд Срби међусобно не се слагале (90).

2.2.2. У нашој грађи су издвојене именице изведене продуктивним суфиксом *-че*, које се у говорима призренско-тимочке зоне најчешће односе на млада жива бића (v. MILOSAVLJEVIĆ 2017a: 108): *душиче*, *душа* + *че*, при чему је *душа* са значењем 'особа, јединка' (BOGDANOVIĆ 2016: 76), *душиче* је хип. од *душа* у значењу особе у примеру: *А Гаши – јадниче, душиче, једва дочекаа да умре Муља* (75). *Јадниче* (супл. мн. *јадничићи*) 'дете које пати, које је у тешком стању, које изазива жаљење, бедниче, сироче' (R. SANU 8: 516) забележено је у тексту у множини: *Деца јадничићи сал ѿрчу у ѿродавницу да кујујуој кобасице и јајца, сал ѿој једо* (102). Творбена основа је *јад-* „што указује на то да су именице којима се квалификују носиоци одређеног емотивног стања углавном мотивисане значењем негативне емоције туге, бола, јада” (CVIJOVIĆ-MARINKOVIĆ 2011: 235).

2.3. **Породична сфера и родбински односи.** У овој тематској групи налазе се именице које именују човека по родбинском односу. Значењска структура је 'људско биће/сродник/потомак' + 'назив сродника или однос према породици'. У питању је најбројнија тематска група у нашој грађи, која броји око 70 именица. Имајући у виду теме и мотивску структуру објављених прича, везаних за породични живот, разумљиво је зашто се највећи број антрополошке лексике односи на именовање релација у патријархалном окружењу.

У грађи су заступљени називи крвног сродства од првог до четвртог колена предака и потомака и јављају се више пута у тексту. Само неки од посматраних облика везују се за употребу у дијалекту (нпр.: *чичко*), јер нису потврђени у речницима савременог књижевног језика, у чему препознајемо тенденцију говора младих да се приближи и уподоби стандарду.

2.3.1. У првом колену забележени су следећи преци: *оѿац* 'мушкарац према својој деци, мушки родитељ' (R. SANU 18: 518), *ѿаѿико* 'отац' (BOGDANOVIĆ 2016: 194), *маѿи/маѿер/мама* (вок. *мамо*) 'мајка' (BOGDANOVIĆ 2016: 123, 124),

¹³ Нема у Речнику Н. Богдановића (2016). Јавља се као синоним другим лексемама и уз објашњење значења других лексема.

мајка 'жена у односу на дете, децу коју је родила' (R. SANU 11: 779), и потомци: син 'мушки потомак' (BOGDANOVIĆ 2016: 183), синак (вок. синко) 'дем. од син' (BOGDANOVIĆ 2016: 183), ћерка 'кћи' (BOGDANOVIĆ 2016: 201). Забележен је и један хипокористичан назив *јолубица* 'фиг. обраћање родитеља детету' (R. SANU 3: 451). У Табели 5 је компоненцијална анализа појединих именица из ове групе.

Табела 5. Породична сфера, прво колено предака и потомака

ИМЕНИЦА	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	С Е М А Н Т И Ч К А ПЕРИФЕРИЈА	ПРИМЕР УПОТРЕБЕ
татко	м	мушкарац +	отац	Мајка и <u>татко</u> да ме утепав, само мислив да ги се људи не смејев (38).
мама (вок. мамо)	ж	жена +	мајка	Добро, <u>мамо</u> , убаво беше – викам ги (18).
син	м	особа (мушка) + потомак +	према својим родитељима	Године пролазиле, момак и девојка добиле <u>сина</u> и <u>ћерку</u> , лене ка јабука (43).
ћерка	ж	дете (женско) +	према својим родитељима	Къд оно, Благиничини <u>ћерка</u> и зет (101).
голубица	ж	дете (женско) +	фиг. и хип. (у обраћању родитеља деци)	О, де си ми, <u>голубицо</u> моа, а си ми се наспала? (79).

2.3.2. Друго колено предака карактерише више назива одмила (хип.) за старију сродницу: баба 'старија сродница а. мати оца или матере (њиховој деци)' (R. SANU 1: 218); бабче¹⁴ односно байче 'дем. и хип. од баба' (R. SANU 1: 297) у примеру: А ља, бабче, да сѝе се родиле у наше време би ви најрајле за 48 саѝи свадбу и ѝој за љабе (73); бакица 'дем. и хип. од бака' (R. SANU 1: 259); нана је у нашој грађи забележен као хипокористик са значењем 'баба, бака' (R. SANU 14: 155), мада дијалекатски речници нуде само значење 'мати, мајка' (BOGDANOVIĆ 2016: 138); *geda* 'старији сродник (трећем колену), очев или материн отац (њиховој деци)' (R. SANU 4: 149). Друго колено потомака има најфреквентнију форму унуче, с, уз облике суплетивне множине унучиѝи, унучеки са (немаркираним) значењем 'унук или унука' (BOGDANOVIĆ 2016: 205)¹⁵; унука, 'женско синовљево или ћеркино дете' (BOGDANOVIĆ 2016: 205) у примерима: Лафила сѝм са Мирсу ѝреко дувар, ља ми вика њојна унука ѝу кува сваки дѝн (63); унук 'синовљево или ћеркино мушко дете' (BOGDANOVIĆ 2016: 205) у примерима: Мори, не сѝиѝо да ѝи рекнем, | унук ми ѝрву најраду додија (68). Уђуѝа се унук. Гледа деду му, онија брци сиви (97).

Табела 6. Породична сфера, друго колено предака и потомака

ИМЕНИЦА	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	С Е М А Н Т И Ч К А ПЕРИФЕРИЈА	ПРИМЕР УПОТРЕБЕ
бабче / бапче	с	с р о д н и ц а (старија)+	хип. од баба	А па, <u>бабче</u> , да сте се родиле у наше време би ви најрајле за 48 сати свадбу и тој за љабе (73).
нана	ж	с р о д н и ц а (старија)+	хип. од баба, бака	Ће питам ја јен дѝн <u>нана</u> и деду да ми исприѝав све ѝо ѝинаѝе моји мама и <u>тата</u> у ѝиѝо време (37).
деда	м	сродник (старији) +	очев или материн отац (њиховој деци)	Уђута се унук. Гледа <u>деду</u> му, онија брци сиви (97).

14 Врло вероватно да је у питању омашка у бележењу (бабче), али у говору не изостаје једначење сугласника по звучности (бапче).

15 У књижевном језику је маркиран 'дем. и хип. од унук и унука' (R. MS 6: 531).

унуче (супл. мн. унучићи)	с	дете (мушко/женско) +	унук+ унука+	Оној <u>унуче</u> гу тегли за руку, не му се седи више, сигурно било гладно (53). <u>Унучеки</u> ми се размилив по обор, не могу да ги запамтим име на сви (15). Родише ми се дечица, па и <u>унучићи</u> , фала милому Господу (54).
---------------------------	---	-----------------------	--------------	---

2.3.3. Треће колено предака и потомака има следеће чланове: *ѝрабада* и *ѝрабака* 'бабина или дедова мајка' (R. MS 5: 838); *ѝрадега* 'дедов отац' (R. MS 5: 848); *ѝраунук м* (мн. *ѝраунуци*) 'дете унука, сродство у трећем колону према силазној линији' (R. MS 5: 838); *ѝраунука ж* 'унукова кћи' (R. MS 5: 863).

Од четвртог колена, забележили смо само претке: *шукунунучеки*, множина од *шукунунуче* (с), а у питању је фонетска варијанта од *чукунунуци*, турцизам са значењем 'сродство у четвртом колону према силазној линији' (R. MS 6: 903), *шукунунук* 'прауново или праунукин син' (R. MS 6: 1026, 903) у примеру: *Еѝе још сам жива, овечи ме Бої да видим и шукунунучеки* (24).

2.3.4. У тематском подтипу сродници истих родитеља и рођаци компонен-цијална анализа има следеће семе 'сродник + сроднички назив': *браѝ*, м, 'најближи сродник истих родитеља (BOGDANOVIĆ 2016: 38) у примеру: *Пошѝо несѝм имала браѝа да седи ѝред враѝа да чува снашу, они сѝајше браѝа од ѝеѝику* (52); *сесѝра*, ж, 'кћи истих родитеља у односу према другој деци тих родитеља' (R. MS 5: 744) у примерима: *Да идем до у Шѝрѝце у сесѝре Марице да узем сукњу* (60). *Сѝм била у Марице сесѝре да узајим ѝеше* (61); *ујка*, м, 'мајчин брат' (BOGDANOVIĆ 2016: 204) у примерима: *Ујко на Милана извадија ѝранѝију за лов ѝа ѝуче јенѝуѝи, за ѝи је ѝој била радосѝ ѝолема* (24). *Ја у ѝвоје ѝодине и ујка сѝм ѝи родила, а ѝи ниѝѝа да се машиѝи ѝо куће* (69); *чича* 'стриц' (BOGDANOVIĆ 2016: 216), у примеру: *Знак да је сабајле, ѝред неѝо ѝеѝоѝ закукурека, је моја баба шѝо живи сѝс чичу* (74); *чичко*, м, 'хип. од чича' (BOGDANOVIĆ 2016: 216) у примеру: *Јадан чичко, ка ѝа виде баба у дивљу свињу!* (81); *браѝанац*, м, 'братовљев син' (BOGDANOVIĆ 2016: 38) у примеру: *А Гаѝа, ѝеѝов браѝанац. Оѝац ѝа оѝѝија рано ѝа ѝа ѝодиѝо Муља* (75).

2.3.5. За обележавање сродничког односа забележили смо и нарочите облике, укупно 13, попут збирних именица (5): *деѝња*, *дечурлија*, *деца*, *ујкудраѝа*, *ѝеѝкудраѝа*; именица са збирним значењем¹⁶ (5): *својѝа*, *својѝѝина*, *фамилија*, *родбина*, *ѝородица*; и именица које су употребљене само у множини (3): *дедовци*, *родѝѝеѝи*, *ѝреци*.

2.3.6. Према брачном статусу у грађи су уочена два подтипа:

а) називи којима се истиче брачни статус појединца (удата, ожењен, спреман за удају/спреман за женидбу) изложени су у Табели 7.

Табела 7. Називи за човека 'људско биће + брачно стање'

ИМЕНИЦА	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	С Е М А Н Т И Ч К А ПЕРИФЕРИЈА	ПРИМЕР
беѝар	м	мушкарац (млад) +	м л а д о ж е њ а (BOGDANOVIĆ 2016: 34)	<i>Ђерко, овија ѝуди те искав за ѝинога сина, овога ѝто седи поза врата, не ли ти се свиђа беѝар? – пита ме татко</i> (23).
девојка	ж	женско + младо +	неудата (R. SANU 4: 142)	<i>Жене и друге девојке се сабраше и запеваѝе</i> (53).

16 О именицама за збирним значењем писала је Драгана Цвијовић (2023: 258).

девојче (мн. девојчеки, девојчићи, девојчети)	с	женско (младо) +	девојка (хип.) (BOGDANOVIĆ 2016: 65)	Ал у мислу ми само једно <u>девојче</u> , поубаво нема ни на онај свет (38). Добро, тате, добро беше, имаше и <u>девојчеки</u> , ал без тебе ми не можемо ништо (19). Сви <u>девојчићи</u> трчале по њега (51).
ћора	ж	женско (младо) +	девојка	У моје село само мушке деца су деца, женске су девојчићи, <u>девојине</u> или <u>ћоре</u> (28). Ја само се мислим, какав је тај <u>младожења</u> што ми га доделила сућеница (20).
младожења	м	мушкарац +	који се жени + ступа у брак (R. SANU 12: 693)	Съм забегенисала јенога <u>момка</u> (51).
момак	м	мушко + младо +	неожењен + (BOGDANOVIĆ 2016: 129)	У јено село при Шар-планине, живели јено <u>момче</u> и јена убава девојка (41).
момче	с	мушко + младо +	дем. од момак (BOGDANOVIĆ 2016: 129)	

б) Део терминологије тзв. својачког сродства (v. PETROVIĆ-SAVIĆ 2011: 181) – родбинских односа успостављених склапањем брака налази се у Табели 8.

Табела 8. Називи за човека 'људско биће + родбински однос успостављен путем брака'

ИМЕНИЦА	Р	СЕМ. ЈЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА	ПРИМЕР УПОТРЕБЕ
јетрва	ж	жена +	мужевљевог брата жена (R. SANU 8: 749)	Свекрва и њојна <u>јетрва</u> сас једно мушко, мицко дете вика (40).
зет	м	мушкарац +	ожењен (у односу на чланове породице своје жене) (R. SANU 7: 17)	Къд оно, Благицини ћерка и <u>зет</u> (101).
муж	м	мушкарац +	супруг (BOGDANOVIĆ 2016: 132)	<u>Муж</u> не ми бија стално туј (62).
попадија	ж	жена +	жена свештеника (BOGDANOVIĆ 2016: 181)	<u>Попадија</u> , ко све врањске госпође у тој време, слугу имала (111).
п р е т е љ (ф о н е т . п р и ј а т е љ)	м	мушкарац +	снахин или зетовљев отац (BOGDANOVIĆ 2016: 166)	<u>Претеле</u> , ми дођомо да искамо твоју ћерку за нашога сина Милана (23).
снајка снаа снаша снашка	ж	жена +	синовљева жена + братовљева жена + (BOGDANOVIĆ 2016: 187)	Мајке, женица съм се, овој ти је <u>снајка</u> (46). Међутим, тејзи <u>снае</u> гу се умрзло да се меша сја сељанке (36). Али долазиле из друга села да виду <u>снашу</u> (70). Отидне прво новодација да види <u>снашкү</u> (39).
сваћа	ж	жена +	мајка једног од брачних другова према родитељима другог брачног друга (118)	Зар ме занима што збору, него одма ће рекно, ете отишла, не не воли <u>сваћа</u> , па инат не ми дава да изленем (26).
свекрва	ж	жена +	мужевљева мајка (BOGDANOVIĆ 2016: 181)	По село се викало сас ношњу, <u>свекрве</u> викале на замесување (39).
свекар	м	мушкарац +	мужевљев отац (BOGDANOVIĆ 2016: 181)	И такој, после тој отидне <u>свекар</u> и свекрва да гу запросив снашкү, однесев ракију (39).

2.4. Друштвена сфера. У овој тематској групи, другој најбројнијој са око 40 лексема, налазе се именице којима се показује однос друштва према појединцу (свет : појединац) (v. CVIJOVIĆ-MARINKOVIĆ 2011: 237), просторни односи међу људима (нпр. комишница, комишка, комишија), друштвени односи (друџар, друџача и сл.), титуле (мона, јосџођа, цаја, ађа).

Табела 9. Називи за човека 'људско биће + друштвени статус'

ИМЕНИЦА	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА	ПРИМЕР УПОТРЕБЕ
другачка другача другаричка	ж	жена +	другарица (BOGDANOVIĆ 2016: 73)	Наговори га мајка татка да ме пушти на сабор у Бостане сас <u>другачке</u> (17). Тике да се вратим на тој што њекња с <u>другачү</u> проговорисмо (66). Договори се със моју <u>другаричкү</u> да се сакријемо у цбуњ и да ги слушамо (50).

комшиница комшика	ж	жена + сусед +	станује у суседству + живи у суседству (R. SANU 10: 96)	Од све теј занимљиве приче што съм чула од њу, на мене остајла најјачи утисак судбина њојне <u>комшинице</u> <u>Цвете</u> (59).
комшија	м	човек + сусед +	станује + живи + борави у суседству (R. SANU 10: 95)	<u>Комшија</u> му вика (75).
комша	м	мушкарац +	хип. од комшија (R. SANU 10: 95)	Викне <u>комшиу</u> Јанка, и цеу дан и цеу ноћ печу <u>ракију</u> (78).
другар	м	човек +	одан + искрен + близак + благонаклон (R. SANU 4: 741, 743)	Се договори он със јенога <u>другара</u> му да се нађемо туј у јено сокаче (52).
домаћин	м	мушкарац +	старешина домаћинства (BOGDANOVIĆ 2016: 69)	Знам гу ја туј кућу, богата кућа, добри <u>домаћини</u> (20).
домаћица	ж	жена +	води домаћинство + обавља кућне послове (R. SANU 4: 515)	Жене исте ка људи, <u>работне</u> , знав свешто да спремав, <u>домаћице</u> само <u>такве!</u> (28).
бато (вок.)	м	мушкарац +	друг + пријатељ (R. SANU 1: 325)	Е, што ти је младос, <u>бато!</u> (98).
бата (уз лично име)	м	човек (старији) +	чика (R. SANU 1: 325)	<u>Бата</u> Цветко, <u>отвори!</u> Отвори, жити <u>твоја душа!</u> (84)

2.4.1. У подтипу по делатности или занимању које неко обавља (v. BOGDANOVIĆ 2008: 74), именице имају значење 'човек/особа/мушкарац' + 'делатност коју обавља'. У овој групи су лексеме са значењем вршиоца радње, имаоца занимња, које су изведене следећим суфиксима: -ин, -(н)ик, -ија, -лија, -џија, -исџа. Компоненцијалну анализу неких од забележених назива дајемо у Табели 10.

Табела 10. Називи за човека 'мушко + делатност коју обавља'

ИМЕНИЦА	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	С Е М А Н Т И Ч К А ПЕРИФЕРИЈА	ПРИМЕР УПОТРЕБЕ
армоникаш	м	мушкарац +	свирач на хармоници (BOGDANOVIĆ 2016: 24)	У двор довеја отац <u>армоникаша</u> , развуче гу од јен крај рамена на други (53).
гочобија	м	мушкарац +	бубњар у блех оркестру (BOGDANOVIĆ 2016: 59)	Музика свира, <u>гочобија</u> удара у тупан, а мене срце у груде ми удара појако од тај <u>тупан</u> (18).
доктор/доктур	м	особа +	лекар (BOGDANOVIĆ 2016: 69)	Баба улегну куде <u>доктура</u> , а ја седну на клучиче испред врата (57). Па навали на татка да гу води код <u>доктора</u> (56).
занатлија	м	мушкарац +	онај који обавља неки занат + који се бави занатом (R. SANU 6: 168)	Тој момче беше <u>занатлија</u> , а девојка беше домаћица (41).
наводација/ навадација	м	особа +	посредник при женидби или удадби (BOGDANOVIĆ 2016: 135)	Отидне прво <u>наводација</u> да види снашку (39). Каквога ти донесев <u>навадације</u> у кућу, <u>такав ти је</u> (20).
поп	м	мушкарац +	свештеник (BOGDANOVIĆ 2016: 162)	Дошоу <u>поп</u> да га опоје (75).
работник	м	човек +	који ради + радник, радан + вредан (BOGDANOVIĆ 2016: 171)	Ал големи <u>работници</u> , ете колико имање направили (17).
ратар	м	човек +	орач + земљорадник (R. MS 5: 456)	<u>Ратар</u> седи на рало, сије белу ченицу... – тој за домаћина, за напредак у кућу, да имо <u>напредак у поље</u> (66).

Код именица везаних за жене, има их четири (Табела 11), уочен је један неологизам, англицизам, *инфлуенсерка*, у којем уочавамо утицај друштвених мрежа на говор и језик младих. У питању је фонетски измењен лик лексеме *инфлуенсерка* која значи 'она која промовише или рекламира неке производе на друштвеним мрежама' (SRNA 2021: 269/270).

Табела 11. Називи за човека 'женско + делатност коју обавља'

ИМЕНИЦА	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА	ПРИМЕР УПОТРЕБЕ
инфлуенсерка (инфлуенсерка)	ж	жена +	промовише + рекламира неке производе на друштвеним мрежама	Али не ме остаља рајат да погледам лек овај <u>туторијал</u> што избацила <u>инфлуенсерка</u> (70).

каратиста (односи се на жену у тексту)	м	човек +	рвач у каратеу (R. SANU 9: 284)	Бабо, ти си била, бре, <u>каратиста</u> (65).
мађишница	ж	жена+	бави се мађијама (BOGDANOVIC 2016: 121)	Знала съм што тој значи, оне биле <u>мађишнице</u> ! Правиле мађије на теј жене (50).
продавачица	ж	жена +	продавац (R. MS 5: 155)	Девојчице, мени ћеш девет пљескавица, али без лепиња – обрати гу се на <u>продавачицу</u> (58).

2.4.2. Забележили смо назив за учеснике у народним обичајима везаним за празнике Велигдан (Васкрс) и Лазарева субота, *Лазаре*. Такође, уочени су и називи учесника у свадбеним обичајима попут: *старејко*, *девер*, *деверовица*. Компоненцијалну анализу издвојених лексема износимо у табели.

Табела 12. Називи за учесника у народним обичајима

ИМЕНИЦА	РОД	С Е М А Н Т И Ч К О Ј ЕЗГРО	С Е М А Н Т И Ч К А П Е Р И Ф Е Р И Ј А	П Р И М Е Р У П О Т Р Е Б Е
Лазар (у мн. Лазаре)	м	мушкарац + девојка+	главни учесник у народном обичају (мушкарац или девојка у мушким хаљинама) (R. SANU 11: 175)	Диг се, диг се, владико, да дарујеш <u>Лазаре</u> (66).
девер	м	мушкарац +	учесник у сватовима + пратилац невесте (BOGDANOVIC 2016: 65)	Турисмо кој што ће бине <u>девер</u> , <u>деверовица</u> , <u>старојко</u> (52).
деверовица	ж	жена +	деверуша (R. SANU 4: 134)	Турисмо кој што ће бине <u>девер</u> , <u>деверовица</u> , <u>старојко</u> (52).
старејко/старојко	м	мушкарац+	стари сват (BOGDANOVIC 2016: 190)	Прв иде <u>старејко</u> , па кум, па <u>девер</u> (40)

3. Закључак

Кроз испитивање антрополошке лексике представљен је један сегмент дијалекатске слике света младих говорника, а који је показао поделу по улогама утврђеним народним обичајима о чему сведочи бројност лексема у групи породичне (70 лексема) и друштвене сфере (нешто више од 40 лексема). Семантика антрополошке лексике условљена је, у великој мери, друштвеним и породичним односима унутар патријархалне заједнице.

Такође, испитивање антрополошке лексике у збирци прича *Тој њи викам* показало је да се чешће маркирају негативне духовне и телесне особине него позитивне. Испитујући однос таквих назива за мушкарце и за жене, нешто је већи број за жене, са врло незнатном разликом, па можемо закључити да ни мушкарци ни жене нису поштеђени. Писани текст је омогућио сагледавање контекста у којем се посматрани називи јављају и уочено је да се у тексту таква именовања појављују ретко (по једном) и немају заправо дискриминишућу функцију, већ дескриптивну и, неретко, хумористичну.

Такође, уочили смо мањи утицај нових речи од очекиваног, имајући у виду узраст аутора, само у једном случају попут именице *инфлуенсерка*, у чему се препознаје уплитање друштвених мрежа у свакодневни живот, а онда и њене описе у ученичким радовима.

Дакле, можемо закључити да млади говорници савременог призренско-тимочког дијалекатског подручја исказују традиционалне вредности у свом погледу на свет.

Цитирана литература

- BOGDANOVIĆ 2008: BOGDANOVIĆ, Nedeljko. „Antropografska leksika u Rečniku govora Zagarača Draga i Željka Ćupića”. *Zbornik Instituta za srpski jezik SANU I posvećeno dr Dragu Ćupiću povodom 75-godišnjice života* (ur. Sreto Tanasić). Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2008, 71–77. [orig.] БОГДАНОВИЋ, Недељко. „Антропографска лексика у Речнику говора Загарача Драга и Жељка Ћупића”. *Зборник Института за српски језик САНУ I посвећено др Драгу Ћупићу поводом 75-годишњице живота* (ур. Сreto Танасић). Београд: Институт за српски језик САНУ, 2008, 71–77.
- BOGDANOVIĆ 2016: BOGDANOVIĆ, Nedeljko. *Antropografski rečnik jugoistočne Srbije*. Srpski dijalektološki zbornik LXIII (ur. Slobodan Remetić). Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2016. [orig.] БОГДАНОВИЋ, Недељко. „Антропографски речник југоисточне Србије”. Српски дијалектолошки зборник LXIII (ур. Слободан Реметић). Београд: САНУ: Институт за српски језик САНУ, 2016.
- CVIJOVIĆ-MARINKOVIĆ 2011: CVIJOVIĆ, Dragana i Ivana MARINKOVIĆ. „Antropološka leksika u dvama dijalekatskim rečnicima”. *Dijalekat – dijalekatska književnost* (ur. Radmila Žugić). Leskovac: Leskovački kulturni centar, 2011, 230–240. [orig.] ЦВИЈОВИЋ, Драгана и Ивана МАРИНКОВИЋ. „Антрополошка лексика у двама дијалекатским речницима”. *Дијалекат – дијалекатска књижевност* (ур. Радмила Жугић). Лесковац: Лесковачки културни центар, 2011, 230–240.
- CVIJOVIĆ 2023: CVIJOVIĆ, Dragana. *Zbirne imenice u savremenom srpskom jeziku (leksičko-gramatička i leksičko-semantička analiza)*. *Monografije* 35. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2023. [orig.] ЦВИЈОВИЋ, Драгана. *Збирне именице у савременом српском језику (лексичко-граматичка и лексичко-семантичка анализа)*. *Монографије* 35. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2023.
- DRAGIĆEVIĆ 2001: DRAGIĆEVIĆ, Rajna. „Pridevi sa značenjem ljudskih osobina”. *Biblioteka Južnoslovenskog filologa* NS, knj. 18 (ur. Milka Ivić). Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2001. [orig.] ДРАГИЋЕВИЋ Рајна. *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику (творбена и семантичка анализа)*, Библиотека Јужнословенског филолога НС књ. 18 (ур. Милка Ивић). Београд: Институт за српски језик САНУ, 2001.
- DRAGIĆEVIĆ 2010: DRAGIĆEVIĆ, Rajna. *Leksikologija srpskog jezika*. 2. izd. Beograd: Zavod za udžbenike, 2010, 65–79. [orig.] ДРАГИЋЕВИЋ Рајна. *Лексикологија српског језика*. 2. изд. Београд: Завод за уџбенике, 2010, 65 –79.
- MILOSAVLJEVIĆ 2017a: MILOSAVLJEVIĆ, Tanja. „Sufiksi subjektivne ocene u domenu nominacije čoveka u prizrensko-timočkim govorima (dijahronijski i sinhronijski aspekt)”. *Aleksandar Belić – 110 godina od pojave Srpskog dijalektološkog zbornika*. Niš: Filozofski fakultet, 2017, 101–111. [orig.] МИЛОСАВЉЕВИЋ, Тања. „Суфикси субјективне оцене у домену номинације човека у призренско-тимочким говорима (дијажронијски и синхронијски аспект)”. *Александар Белић – 110 година од појаве Српског дијалектолошког зборника*. Ниш: Филозофски факултет, 2017, 101–111.
- MILOSAVLJEVIĆ 2017b: MILOSAVLJEVIĆ, Tanja. „Leksika srpskog prizrenskog govora”. *Srpski dijalektološki zbornik LXIV* (ur. Slobodan Remetić). Beograd: SANU – Institut za srpski jezik SANU, 2017. [orig.] МИЛОСАВЉЕВИЋ, Тања. *Лексика српског призренског говора*. Српски дијалектолошки зборник LXIV (ур. Слободан Реметић). Београд:

- САНУ – Институт за српски језик САНУ, 2017.
- PETROVIĆ-SAVIĆ 2011: PETROVIĆ-SAVIĆ, Mirjana. „Terminologija rodbinskih odnosa nastalih sklapanjem braka (oblast Rađevina)”. *Dijalekat – dijalekatska književnost* (ur. Radmila Žugić). Leskovac: Leskovački kulturni centar, 2011, 181–189. [orig.] ПЕТРОВИЋ-САВИЋ, Мирјана. „Терминологија родбинских односа насталих склапањем брака (област Рађевина)”. *Дијалекат – дијалекатска књижевност* (ур. Радмила Жугић). Лесковац: Лесковачки културни центар, 2011, 181–189.
- R. MS: *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*. I–VI. Novi Sad: Matica srpska, 1967–1976. [orig.] *Речник српскохрватскога књижевног језика*. I–VI. Нови Сад: Матица Српска, 1967–1976.
- R. SANU: *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*. I–XXI. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 1959–. [orig.] *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. I–XXI. Београд: Институт за српски језик САНУ, 1959–.
- RSJ 2007: *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska, 2007. [orig.] *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска, 2007.
- SAVIĆ-GRUJIĆ 2017: SAVIĆ-GRUJIĆ, Ana. „Antropografska leksika u govorima svrljiškog kraja – lingvogeografski pristup”. *Srpski dijalektološki zbornik LXIV/2* (ur. Slobodan Remetić). Beograd: SANU – Institut za srpski jezik SANU, 2017. [orig.] САВИЋ-ГРУЈИЋ, Ана. „Антропографска лексика у говорима сврљишког краја – лингвовеографски приступ”. *Српски дијалектолошки зборник LXIV/2* (ур. Слободан Реметић). Београд: САНУ – Институт за српски језик САНУ, 2017.
- SAVIĆ-GRUJIĆ 2022: SAVIĆ-GRUJIĆ, Ana. „Semantička analiza leksema sa značenjem zaova u govorima prizrensko-timočke dijalekatske oblasti”. *Jezik, književnost, alternative*. Niš: Filozofski fakultet, 2022, 245–258. [orig.] САВИЋ-ГРУЈИЋ, Ана. „Семантичка анализа лексема са значењем заова у говорима призренско-тимочке дијалекатске области”. *Језик, књижевност, алтернативе*. Ниш: Филозофски факултет, 2022, 245–258.
- SAVIĆ 2020: SAVIĆ, Sandra. „Nazivi zanatlija u Rečniku govora Lužnice Ljubisava Ćirića”. *Jezici i kulture u vremenu i prostoru IX/1*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2020, 23–32. [orig.] САВИЋ, Сандра. „Називи занатлија у Речнику говора Лужнице Љубисава Ћирића”. *Језици и културе у времену и простору IX/1*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2020, 23–32.
- SRNA 2021: PRČIĆ, Tvrtko, Dražić, Jasmina, Milić, Mira. *Srpski rečnik novijih anglicizama*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2021.
- STANKOVIĆ 2018: STANKOVIĆ, Dragana. *Govor vranjske dece predškolskog i školskog uzrasta – sociolingvistički pristup*. Beograd: Filološki fakultet, 2018. [doktorska disertacija]. [orig.] СТАНКОВИЋ, Драгана. *Говор врањске деце предшколског и школског узраста – социолингвистички приступ*. Београд: Филолошки факултет, 2018. [докторска дисертација].
- ŠTASNI 2011: ŠTASNI, Gordana. „Nominacija čoveka motivisana pozitivnim karakternim osobinama”. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, knj. 54, sv. 1. Novi Sad: Matica srpska, 2011, 167–180. [orig.] ШТАСНИ, Гордана. „Номинација човека мотивисана позитивним карактерним особинама”. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, књ. 54, св. 1. Нови Сад: Матица српска, 2011, 167–180.

- ŽUGIĆ 2009: ŽUGIĆ, Radmila. „Semantičko-tvorbena analiza pejorativa za ženska lica u jablaničkom govoru (jugozapadno od Leskovca)”. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistik*, knj. 52, sv. 2. Novi Sad: Matica srpska, 2009, 81–106. [orig.] ЖУГИЋ, Радмила. „Семантичко-творбена анализа пејоратива за женска лица у јабланичком говору (југозападно од Лексовца)”. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, књ. 52, св. 2. Нови Сад: Матица српска, 2009, 81–106.
- ŽUGIĆ 2012: ŽUGIĆ, Radmila. „Semantičke realizacije sufiksa -če u imeničkim izvedenicama srednjeg roda u prizrensko-timočkim govorima”. *Zbornik Filozofskog fakulteta Univerziteta u Prištini (sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici). Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet*, 2012, 223–230. [orig.] ЖУГИЋ, Радмила. „Семантичке реализације суфикса -че у именичким изведеницама средњег рода у призренско-тимочким говорима”. *Зборник Филозофског факултета Универзитета у Приштини (са привременом седиштем у Косовској Митровици)*. Косовска Митровица: Филозофски факултет, 2012, 223–230.
- ŠĆEPOVIĆ 2024: ŠĆEPOVIĆ, Jovana. *Ekspresivna leksika u govoru Dragačeva sa okolinom – lingvokulturološki pristup*. Beograd: Filološki fakultet, 2024. [doktorska disertacija]. [orig.] ШЋЕПОВИЋ, Јована. *Експресивна лексика у говору Драгачева са околином – лингвокултуролошки приступ*. Београд: Филолошки факултет, 2024. [докторска дисертација].

Milica S. Božić Sinčuk

ANTHROPOLOGICAL LEXICON IN THE COLLECTION OF STORIES TOJ TI VIKAM

Summary

In the research, we will deal with the anthropological lexicon in the Prizren-Timok dialect zone. The paper examines the recent situation in the Prizren-Timok speaking area in terms of a special lexical layer, since the research material was collected on the basis of the recently published collection of stories in dialect, *Toj ti vikam* (2022). The goal of the work is to determine the presence of a lexicon that names a person according to some physical and spiritual characteristics, states, social and family relationships, and to present the structure of the observed lexicon through component analysis.

Key words: dialectal literature, anthropological lexicon, component analysis, *Toj ti vikam*, Serbian language